

מבט על, גיליון 658, 25 בינואר 2015

השלכות התקיפה ברמת הגולן – עימות צפוי בין ישראל ל- 'ציר'?

עומר עינב

בהמשך לתקיפות האוויריות שבוצעו במהלך השנה האחרונה בסוריה במטרה לייצר העברות נשק מאיראן לחזבאללה, התקיפה שבוצעה ב-18 בינואר 2015 נגד פעילי חזבאללה ומפקדי כוח אל-קודס של משמרות המהפכה האיראניים ברמת הגולן, בסמוך לקוניטרה, אשר יוחסה לישראל, נתפסה על ידי חזבאללה, איראן וסוריה, כשינוי בכללי המשחק מצד ישראל. אין עוררין על כי פגיעה מעין זו – סיכול ממוקד, למעשה – בדמות סמלית כג'האד מורניה ובמוחמד עלי אללה דאדי, קצין איראני בכיר בכוח אל-קודס, סימנה רף חדש במתיחות בין ישראל לבין חזבאללה ואיראן. הפגיעה באנשי חזבאללה ובאיראנים על אדמת סוריה זיכתה את האירוע האחרון במשמעות נרחבת יותר מזו שיוחסה לאירועים קודמים בזירת העימות בין ישראל לבין 'הציר' – איראן-סוריה-חזבאללה. תשומת לב רבה ממוקדת לכן בניסיון לחזות את תגובת חזבאללה, בתאום עם איראן או בנפרד, ובעיקר בהערכת השיקולים שינחו את תגובתו של 'הציר'.

נראה, כי בעיני איראן וחזבאללה נחצה קו אדום, שיחייב גביית מחיר גבוה מישראל. זו נתפשת, כמי שמפירה מדי פעם את כללי המשחק, שעוצבו מאז התפרצותה של מלחמת האזרחים בסוריה – מה שמעיד, כי דימוי ההרתעה של חזבאללה, שרווח מאז מלחמת לבנון השנייה, הולך ונשחק. ישראל הכתה בארגון פעם אחר פעם – החל בחיסול עימאד מורניה ב-2008, עבור להתנקשות בחסן לקיס ב-2013 בבירות ועד התקיפה האחרונה. כל זאת, נוסף לפעולות רבות שיוחסו לישראל ואשר התבצעו נגד משלוחי נשק לחזבאללה על אדמת סוריה ולחשיפת רשת הריגול שפעלה בתוך הארגון ואשר חשודה, כי שיתפה פעולה עם ישראל.

תגובות חזבאללה לאירועים אלה היו רפות יחסית, וכללו מענה משמעותי אחד – הפיגוע שהתבצע ביולי 2012 ב-בורגאס, בולגריה, לצד ניסיונות כושלים לבצע פיגועים נוספים בחו"ל וכן פיגועים נקודתיים בצפון רמת הגולן ובהר דב במהלך 2014. על רקע זה סביר להניח, כי הארגון ופטרונו – איראן, מעריכים שעליהם לחדש את ההרתעה כלפי ישראל, על מנת לא לזנוח את עיקרון הפגיעה בישראל, שבראיתם מבינה רק את שפת הכוח, ולפעול בהתאם לרוח ההתנגדות (מוקאוומה). מבחינתם, המשך ההבלגה היחסית כלפי ישראל תעודד אותה להמשיך במגמת ההסלמה ותכרסם במעמדו של חזבאללה כמוביל ההתנגדות. הערכה זו בדבר כוונות חזבאללה נתמכת על ידי התבטאויות מפורשות של מזכ"ל חזבאללה חסן נסראללה מהחודשים האחרונים וגם על הצהרות שהשמיעו דוברי הארגון בעקבות התקיפה האחרונה, במטרה לצבור לגיטימציה לתגובה.

ואולם, נקיטת צעדי תגובה דרמטיים על ידי חזבאללה ואיראן טומנת בחובה סיכונים מוחשיים להידרדרות למלחמה – התפתחות שכל הצדדים המעורבים, חזבאללה, איראן, סוריה וישראל, אינם חפצים בה. לא זו בלבד שחזבאללה שקוע ומושקע עד צוואר במלחמה חסרת המוצא בסוריה, בדגש על המאבק בארגון 'המדינה האסלאמית' על אדמת סוריה ועיראק, אשר מותחת את יכולתו על פני מספר זירות, עליו להתמודד עם בעיות מבית, קרי המצב הפנימי בלבנון.

המתיחות בזירה הפנים-לבנונית מאלצת את חזבאללה להישמר מזעזועים מיותרים. לאחרונה החל דיאלוג בין נציגי הארגון לבין נציגי אל-מסתקבל – מפלגת העתיד, המייצגת את המחנה המתנגד לחזבאללה בלבנון. מטרת הדיאלוג היא להפיג את המתח הסוני-שיעי במדינה ולקרב את סיומו של המשבר הפוליטי שבו היא מצויה בהיעדר נשיא מאז מאי אשתקד. השיחות הושקו לאחר חבלי לידה ארוכים, מתוך הבנת הצורך הדחוף לייצב את המדינה מול גלי הפליטים מסוריה, חדירתם של גורמי ג'האד סלפיים לשטחה וכן ההידרדרות הביטחונית הפנימית. 'המדינה האסלאמית' ו'גי'בהת אל-נוסרה' שואפים להרחיב את הלחימה אל מעבר לגבול סוריה – ללבנון, ולהכניס את המדינה השכנה למעגל האלימות. הצלחתם לעשות כן תממש את חלום הבלהות הלבנוני. על נסראללה לקחת בחשבון גם את האפשרות המאיימת הזו, אם יבחר להסתכן בעימות בעל פוטנציאל היזק גבוה מצד ישראל. אם לא די בכך, התייצבותו ללא סייג של

חזבאללה לצד משטר בשאר אל-אסד בסוריה חיזקה את הזיקות ביניהם. משום כך כל פעולה נגד ישראל עשויה לגרום לתגובה ישראלית נגד 'הציר' שתזיק לשלטון בדמשק ותחלישו מול אויביו מבפנים.

מספר ימים לאחר שספג מכה כואבת ומשפילה, הן ברמה התודעתית והן ברמה האופרטיבית, חזבאללה מכלכל את צעדיו. הוא משמיע את האיומים הצפויים, צובר לגיטימציה ומכין את תגובתו. השאלה היא מה מתרחש מתחת לפני השטח, אילו מגעים מתקיימים בין איראן לחזבאללה ואיזה היגיון יכתוב את דרך הפעולה של 'הציר'. ללא ספק, בטהרן קשובים קשב רב להדיו של הדיון בשאלה האם נוכחותם של הקצין האיראני ועוזרו בשיירה שהותקפה, הייתה ידועה לישראל וכיצד השפיעה הידיעה על ההחלטה לתקוף. מלבד זאת, השיקולים האיראניים, הינם רחבים יותר מהזווית הלבנונית-סורית של חזבאללה, ומתמקדים במעמדה האזורי והבינלאומי של איראן. על מקבלי ההחלטות בטהרן להביא בחשבון את המאבק על ההגמוניה האזורית מול ערב הסעודית, את אי-ההתנגדות, שמשתמעת ממנה לגיטימציה לכאורה, מצד מדינות המערב למאחזיה של איראן באמצעות קבוצות שיעיות ואחרות בעיראק, בסוריה, בלבנון ובמקומות אחרים, אשר מהוות זרועות פעולה (proxies) של איראן וכמובן את המשא ומתן על סוגיית הגרעין, המתנהל עם המעצמות. נושאים כבדי משקל אלה משולבים במערכת השיקולים, שתוצאתה תהיה החלטה שתתורגם לאופן הפעולה – מי יפעל, מתי, באילו גזרות ובאיזה מתווה. בכל אופן, נראה שהפעם מדובר בפעולה מתואמת של 'הציר' איראן-חזבאללה, בעוד שלסוריה משקל שולי בקבלת ההחלטות, למרות שהאירוע התרחש בשטחה.

ההערכה לגבי מסכת השיקולים של 'הציר' מושפעת גם ממדיניותו המתריסה, כפי שנצפתה לאחרונה: לראשונה, האיראנים אינם מסתירים את נוכחותם ברמת הגולן – מה שנחשב בלתי-סביר עד כה. חזבאללה מאפשר לעצמו חופש פעולה וחתימה גבוהה ברמת הגולן ופועל באזור להקמת תשתית לתקיפת ישראל, לא להגנת דמשק, מתוך תחושת עוצמה ושחרור מהתחשבות בשיקוליו של משטר אסד, בין אם זה מגבה את פעילותו זו ובין אם לאו. בראיית 'הציר', אם ישראל מרשה לעצמה לפעול בחופשיות בגזרת רמת הגולן, תוך סיוע ברמות שונות למורדים נגד משטר אסד, אזי המציאות משתנה ורמת הגולן – זירת הפקר ללא משילות – הולכת ומתעצבת כזירת התגוששות עיקרית בין 'הציר' לבין ישראל. זה המקום לעצב כללי משחק חדשים.

נראה, כי איראן וחזבאללה מחפשים תגובה אלימה ראויה, לשיקום ההרתעה ולאיתות לישראל שלא ישלימו עם השינוי בכללי המשחק, שעלו מעידות פעולותיה, אך מבלי להתדרדר למלחמה. כפי שנוסח בכותרת מאמר בנושא בעיתון "אל-ספיר" הלבנוני, שראה אור ב-19 בינואר 2015: "יותר מתגובה, פחות ממלחמה". בפני 'הציר' עומדות מספר אפשרויות לתגובה, בדרגות עוצמה שונות – חלקן מומשו בעבר וחלקן טרם. ביניהן: פעולה בתווך אווירי באמצעות כלי טייס לא מאוישים; תקיפה בתווך הימי; תקיפה של כוחות ומחנות צה"ל בזירה הצפונית, כולל ירי תלול מסלול; לוחמת סייבר; תקיפה נקודתית בגבול ישראל-לבנון (קו כחול) ופיגוע בזירה הבינלאומית.

ישראל מצדה יכולה להשפיע על תגובת 'הציר' במספר אופנים. ראשית, כבר כיום פועלת ישראל לשיפור מהותי ברכיבי ההגנה בצפון, כמו גם להקטנת החתימה של מהלכיה, במטרה למנוע מחזבאללה הזדמנויות מבצעיות. נראה, כי התכלית המובילה של ישראל, מלבד שקט וביטחון, היא לא לאפשר לאיראן ולחזבאללה להקים מאחז שליטה ותשתיות טרור ברמת הגולן. בד בבד, בזירה הצפונית נוצרה מציאות חדשה, שבמסגרתה קיים חיבור – בלתי-הפיך במובנים רבים – בין דרום לבנון לרמת הגולן. זאת, בשל התרחבותה של גזרת הפעולה של חזבאללה והתהדקות התלות של אסד בחזבאללה. התפתחות זו מאפשרת יצירת משוואה שלפיה פעולה של חזבאללה משטח סוריה תוביל לתגובה ישראלית בשטח לבנון, או להבדיל, פעולה של חזבאללה משטח לבנון שתוביל לפגיעה אפשרית בנכסים של המשטר בסוריה. מסרים מסוג זה עשויים להשפיע על שיקוליו של הארגון ועל שיקוליה של איראן בבואם לתקוף יעדים ישראלים, על אחת כמה וכמה כשמדובר בניסיון מצדם להפוך את גזרת רמת הגולן לזירת עימות מבודדת ובלתי-קשורה לדרום לבנון.

לסיכום, נקודת המוצא הישראלית צריכה להיות שמדובר באירוע, שהוא חלק מעימות מול 'הציר' – איראן וחזבאללה, אשר לא יבליג על הסיכול הממוקד של בכיריו. מאזן ההרתעה ושיווי המשקל בין הצדדים נמצא על סף הפרה, ונותר לראות כיצד יבחרו איראן וחזבאללה לעצב מחדש את כללי המשחק, תוך התחשבות בתנאים המוכתבים להם מבית ומחוץ. אשר לישראל, עליה להפגין נחישות ולא להירתע מפני הסלמה, אם אכן יש לה אינטרס למנוע את התבססותו של מאחז של איראן וחזבאללה ברמת הגולן, דבר שיהווה פלטפורמה לתקיפתה בזמן ובנסיבות שיתאימו להם.